

Alicja Wrzesińska

ELITY KONGIJSKIE W POSZUKIWANIU TOŻSAMOŚCI

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright

Alicja Wrzeńska

**ELITY KONGIJSKIE
W POSZUKIWANIU
TOŻSAMOŚCI**

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright

Opiniował do druku

Prof. dr. hab. Stanisław Piłaszewicz

Skład i łamanie

Zofia Podobińska

Copyright by ® Alicja Wrzeńska

Wydanie elektroniczne, Warszawa 2016

ISBN (ePub) 978-83-8002-600-1

ISBN (Mobi) 978-83-8002-604-9

Wydawnictwo Akademickie *Dialog*

00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks 620 87 03

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl/>

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright

Spis treści

Wstęp

Rozdział I. Elity kongijskie okresu kolonialnego

Postawy elit tradycyjnych, przywódców stowarzyszeń i ruchów proroczych w Kongu Belgijskim

Warstwa ewoluowanych w Kongu Belgijskim. Rozbudzenie świadomości politycznej

Kongijska elita intelektualna — twórcy literatury w języku francuskim okresu kolonialnego

Rozdział II. Elity kongijskie okresu niepodległości

Elity władzy

Ewolucja sytuacji społecznej Konga. Autentyzm i zairyzacja

Studenci, kadra intelektualistów i masy

Kongijska elita intelektualna – twórcy literatury w języku francuskim w niepodległym Kongu

Rozdział III. Zamiast zakończenia

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright

Zapowiedź społecznej odnowy

Post Scriptum

Bibliografia

O autorce

Przypisy

Wszystkie rozdziały dostępne w pełnej wersji książki.

WSTEP¹

Rozliczne problemy istniejące w krajach afrykańskich rozpatrywać można w relacji do skutków spotkania, a w zasadzie – historycznego już dla Afryki Czarnej – zderzenia jej kultur z kulturami Zachodu.

Zagadnienie rozpatrywane w tej pracy – społecznych zachowań Afrykanów, którzy doznali wpływów obcych kultur – sytuuje się tak w okresie kolonialnym, jak i w latach odzyskanej już przez kraje afrykańskie niepodległości. Toczące się bowiem w dzisiejszym życiu afrykańskim procesy społeczne i pojawiające się w nim zjawiska są w dużym stopniu kontynuacją, bądź także wynikiem, wydarzenia historycznego, którym był kolonializm i tak zapoczątkowanego tu niegdyś procesu intensywnej zmiany. Zmiana ta – przedmiot żywych zainteresowań i badań socjologii i antropologii kulturowej, objęła w Afryce wszystkie dziedziny życia. Znalazła wyraz w rozwoju sytuacji społecznej, gospodarczej i kulturowej, w której wiodąca rola przypada elitom. Ich doniosłe znaczenie w przemianach społecznych, w próbach określania nowej, afrykańskiej tożsamości trwa od okresu kolonialnego po dzień dzisiejszy. Interesującym więc problemem wydaje się próba przedstawienia postaw i reakcji elit afrykańskich na sytuacje, które ich kraj – począwszy od okresu kolonialnego – przeżywał.

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright

Zgodnie z zarysowaną tu perspektywą historyczną zmiany społecznej w Afryce, ważnym zadaniem pracy jest przedstawienie akcentujących się w jej nurcie wydarzeń, przez pryzmat których dostrzec można trudny proces kształtowania się nowej tożsamości afrykańskiej, odmiennej od tej, którą kształtowała Afryka dawna, przedkolonialna.

Problem zmiany społecznej i roli w niej elit „przywołuje” więc jedno z ważnych pojęć istniejących w repertuarze koncepcji socjologicznych, odnoszących się do społecznej egzystencji jednostki, ról jakie ona pełni i grup, które tworzy. Jest to pojęcie tożsamości sytuujące się w sferze odczuć i zachowań tak jednostki jak i zbiorowości społecznej.

Pojęcie tożsamości posiada w naukach społecznych długi i złożony rodowód. Wspomnijmy tu tylko przykładowo o pracach i badaniach podejmowanych nad nim na przełomie XIX i XX w., przez takich twórców współczesnej socjologii jak: Ch. H. Cooley, J. M. Baldwin, H. Mead, Berger i Luckman, H. Bausinger, D. Belle i inni. Jednakże wzrost zainteresowania nim przypada na lata pięćdziesiąte, kiedy ponownie „zaistniało” ono w pracach Erika Eriksona. W ostatnich dziesięcioleciach pojęcie to wywołuje wiele ożywionych dyskusji, tak w literaturze socjologicznej, filozoficznej, w psychologii społecznej, w pedagogice (np. w pedagogice amerykańskiej prace Henry Giroux i Petera McLaren), jak i w pracach pisarzy i myślicieli postmodernizmu,

dokonującego otwarcia na dyskurs inności. Wtargnęło ono na arenę międzynarodowych debat nad sprawami dzisiejszego świata, związanymi z problemami konfliktów rasowych, etnicznych, problemami mniejszości, wyzwalając zarazem żywe zainteresowanie zagadnieniem tolerancji, wielokulturowości, problemem Berlińskiego Muru aż po integracyjne procesy w ramach Unii Europejskiej.

W mozaikowym obrazie myśli postmodernistycznej funkcjonuje pewna jej odmiana. Jest nią krytyka postkolonialna wykazująca szczególne uwrażliwienie na interpretacje „polityki różnicy”, a więc na relacje tworzone między dominującymi i marginalnymi, na inność mniejszości, na sytuację peryferii metropolii. Wykazuje też zainteresowanie problemami indywidualnej i zbiorowej tożsamości, tworzącej się w grze relacji międzykulturowych. To podstawowa kwestia dotycząca kultur zdominowanych, a także sytuacji neokolonialnej.

Problem tożsamości jednostki jest odwiecznym zagadnieniem dotyczącym definiowania ludzkiej egzystencji; jawi się jako kwestia stale aktualna, ważna i widoczna, tak w społeczeństwach Zachodu, jak i w społeczeństwach Afryki. Wrażliwość na nią wzrasta wszędzie, gdzie istnieje sytuacja pogranicza kulturowego lub narodowego, sytuacja mało jasnych kryteriów identyfikacyjnych lub ich wielości.

Z taką sytuacją spotykamy się w świecie afrykańskim, który doznał inwazji kultur obcych i zakwestionowania swojej tożsamości (c) Ukrytą w tradycyjnych strukturach społecznych Afryki dawnej, przedkolonialnej. We współczesnej afrykańskiej rzeczywistości społecznej i kulturowej, cechującej się złożonością. Problem przynależności i identyfikacji zaczął rodzić u wielu jednostek szereg niejasności. Zaistniała tu bowiem sytuacja godzenia uczestnictwa we współistniejących tu różnych i odmiennych kulturach: w kulturze rodzimej, plemiennej i w kulturze obcej, zachodnioeuropejskiej, a co za tym idzie – w odmiennych systemach wartości, religiach i sposobach egzystencji ludzkiej.

Problemy tożsamości, jakiegokolwiek dziedziny dotyczyłyby – mówi E. Erikson – sprowadzają się zawsze do zasadniczego pytania: – Kim jestem? Odpowiedź na to pytanie nie nastęrcza trudności przedstawicielowi kultur tradycyjnych. Afrykanin ten odpowie:

– *Jestem Mukongo², moja wioska zwie się Kimwulu.*

Podstawą jego autoidentyfikacji będzie przynależność do wspólnoty zbiorowości plemiennej i etnicznej.

Natomiast przedstawiciel społeczeństwa nowoczesnego, który głównie – choć nie jest to regułą – zamieszkuje w mieście, przedstawi siebie, podając osobiste wskaźniki swej identyfikacji:

– *Jestem Pierre... Pierre Diafukidi. Mieszkam w Kinszasie. Studiuję na trzecim roku socjologii Uniwersytetu Lovanium, mam dobre oceny. Będę pisał pracę magisterską na taki i taki temat. Po studiach chcę pracować w Ministerstwie. Może uda mi się wyjechać na stypendium do... . Chcę się ożenić, ale muszę zarobić pieniądze i uskładać je na należność matrymonialną za moją narzeczoną, a więc pobierzemy się za dwa, trzy lata.*

Pierre Diafukidi przedstawi więc swoje działania, osiągnięcia i zamierzenia. Jego plan życiowy, będzie go tworzył, będzie też świadczył o tym, że Pierre jest jednostką kierującą się nie tyle tradycjami swego ludu, ile planowaniem i dokonywaniem wyborów, świadczących o jego nowych potrzebach, ambicjach, kreujących jego nową tożsamość.

Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie – Kim jestem?, tak w sferze osobowościowej, jak i w sferze różnych afiliacji, na przykład: politycznej, religijnej, społecznej i kulturowej, także terytorialnej i obywatelskiej, może być symptomem kryzysu tożsamości, dramatycznych sytuacji losowych, może świadczyć o potrzebie samookreślenia się. Może to być potrzeba potwierdzenia swej identyfikacji społecznej i kulturowej, przez którą rozumiemy w tej pracy materialną potrzebę poczucia zakotwiczenia w kulturze, w jej dziedzictwie i kultywowanie jej wartości. W przeciwieństwie więc do tożsamości typu stabilnego – poznajemy tożsamość dynamiczną, która jest tożsamością permanentnie „stającą się”, doznającą wzbogacenia i zmiany.

Jest to zjawisko częste u współczesnego Afrykanina, który jest głównym aktorem procesu zmiany społecznej i nowego „stawania się”. Procesowi temu ulega prawie każdy Afrykanin, lecz w pierwszym rzędzie zainteresowana jest nim ta część społeczeństwa afrykańskiego, która poddana jest bezpośrednim wpływom modernizacji życia, w tym oświaty szkolnej, a więc elita.

Autoidentyfikacja przedstawicieli elit społecznych ujawnia się w ich postawach będących uzewnętrznieniem ich ocen, opinii i poglądów. Postawy te, na przestrzeni współczesnych dziejów Afryki, były różne. Zawsze jednak stanowiły odzew na rozliczne, zachodzące tu wydarzenia, które wprowadzały nowe wartości i kształtowały życie ludzkie. Dawały one nieraz świadectwo dokonującej się polaryzacji społeczeństwa kongijskiego w relacji do panującej sytuacji politycznej i towarzyszących jej różnych okoliczności. Były one też reakcją na tworzącą się nową kulturę (na przykład: nowe zajęcia ludności, zwyczaje, uroczystości, styl życia itp.), która wytwarzała nowe obszary afirmatywnych koncepcji „ja”.

Dla przedstawienia zasygnalizowanego wyżej tematu pracy, posłużymy się przykładem Republiki Demokratycznej Konga (dalej zwanej Kongiem). W określeniu elity wyróżnić tu należy elity epoki kolonialnej, a więc elity tradycyjne, w poczet

których wchodzi w skład tradycyjni – plemienni, rodowi, notable i naczelnicy wiosek oraz przywódcy ruchów proroczych. W okresie kolonialnym tworzą się także elity nowe, które stanowią część ówczesnego układu stratyfikacyjnego autochtonów. To część istotna w ustanowionej przez kolonizatora hierarchii społecznej Kongijczyków, której podstawą jest postępująca ewolucja pewnej grupy ludności. Taki podział kulturowy, tworzący rozwarstwienie społeczne skolonizowanych, wyróżniał „ewoluowanych”, którzy określali się mianem elity, aczkolwiek kolonizator przyznawał tę nazwę w zasadzie tylko klerowi katolickiemu. Osobnicy ewoluowani cieszyli się w kolonii pewnymi, choć niewielkimi, przywilejami. W tej warstwie społecznej znajdują się też pierwsi kongijscy twórcy literatury pisanej w języku francuskim.

Oddzielnej uwagi wymagają elity okresu niepodległości Kongo, uznawane tu za główne siły rozwoju społecznego i ekonomicznego kraju, także jako nadzieja jego odnowy. Jest to część społeczeństwa kongijskiego, stojąca na szczycie piramidy społeczno-zawodowej ludności. Obok elity politycznej, tworzy się coraz liczniejsza grupa elity intelektualnej, w tym twórców literatury pisanej.

Wydarzenia polityczne i społeczno-kulturowe, jakie Kongo przeżywało w swych dziejach, wskazują na to, że tożsamość kongijska jest problemem złożonym. Taką grupową świadomość obrazują na przykład pochody, organizowane z okazji państwowego święta ~~w niepodległości kraju, w których uczestniczyłam w początku lat siedemdziesiątych w Kinszasie.~~

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków, zwyczajów, wierzeń,
kultur, religii, dziejów i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki
Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel. (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

www.wydawnictwodialog.pl

Wydawnictwo Akademickie Dialog (c) Copyright